

NATIONAAL VERBOND VAN HET KATHOLIEK
SECUNDAIR ONDERWIJS

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

GESCHIEDENIS

DERDE GRAAD ASO-KSO

B
Z-29
(1,92)

B.

Z-29(1,92)

Geschiedenis : derde graad ASO, derde graad KSO (dans, muziek, woordkunst-drama), 1ste leerjaar / 2de leerjaar (2 u./w.) / Nationaal Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs. - Brussel : Licap, 1992. - 17 S. - (Leerplan secundair onderwijs)

Einheitssacht.: Lehrplan <Belgique> / Geschichte / 1992

Literaturverz. S. 11 - 17

Dritte Stufe ASO, dritte Stufe KSO (Tanz, Musik, Wortkunst-Drama), 1.

Schuljahr / 2. Schuljahr (2 Std./W.)

94/1079 ; 94/1080

Georg-Eckert-Institut BS78

1 223 176 2

**NATIONAAL VERBOND VAN HET KATHOLIEK
SECUNDAIR ONDERWIJS**

GUIMARDSTRAAT 1 - 1040 BRUSSEL

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

GESCHIEDENIS

Derde graad ASO

Derde graad KSO

(Dans - Muziek - Woordkunst-drama)

1ste leerjaar/2de leerjaar (2 u./w.)

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

99/1079

B

Z-29 (1, 92)

INHOUD

blz.

AV GESCHIEDENIS

3de graad ASO - 3de graad KSO¹ - 2 u./w.

1	BEGINSITUATIE	4
2	DOELSTELLINGEN	4
2.1	Algemene doelstellingen	4
2.2	Specifieke doelstellingen voor de derde graad	5
3	LEERINHOUDEN	5
3.1	Inleiding op de leerinhouden van het 1ste en 2de leerjaar van de 3de graad	5
3.2	De leerinhouden van het 1ste leerjaar van de 3de graad	7
3.3	De leerinhouden van het 2de leerjaar van de 3de graad	9
4	METHODOLOGISCHE WENKEN	10
4.1	Differentiatie	10
4.2	Didactische werkvormen	10
4.3	Didactische hulpmiddelen	11
5	BIBLIOGRAFIE	11

¹ Dans - Muziek - Woordkunst-drama

1 BEGINSITUATIE

In de 2de graad hebben alle leerlingen kennis gemaakt met de periode die ligt tussen de vijfde en het midden van de achttiende eeuw, opgedeeld in de westerse middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

Vanuit de specifieke doelstellingen van de 2de graad hebben ze de groei en de ontwikkeling van de westerse (agrarische en pre-industriële) samenleving bestudeerd, met West-Europa als kerngebied. De gezichtseinder werd evenwel verbreed naar niet-westerse samenlevingen, ook buiten het Europese continent.

Naast de historische vaardigheden die ze in de 1ste graad leerden, maakten ze kennis met gevarieerder bronnenmateriaal, leerden het relatieve karakter van de historische fasering en van onze kijk op het verleden inzien, leerden door probleemgericht onderwijs fundamentele vragen over het verleden te benaderen.

2 DOELSTELLINGEN

2.1 Algemene doelstellingen

Het leervak Geschiedenis in het Secundair Onderwijs staat in voor een wezenlijk onderdeel van de persoonlijkheidsvorming en de sociale vorming, namelijk de historische vorming.

Deze historische vorming resulteert uiteindelijk in een historisch bewustzijn, dit wil zeggen

- dat men bewust is van de tijdsgebondenheid van elk individueel en maatschappelijk handelen;
- dat men inziet dat het heden een schakel tussen verleden en toekomst is;
- dat men weet welke de grote ontwikkelingsgang van de mensheid is en welke factoren die ontwikkeling beïnvloedden;
- dat men aandacht heeft voor de continuïteit en verandering, voor de samenhang en interactie, voor het lange-termijn-perspectief in de maatschappelijke processen;
- dat men zelfstandig zijn handelen richt volgens de waardenschaal die ook vanuit een waarheidzoekende omgang met de geschiedenis opgebouwd is.

Dit historisch bewustzijn is essentieel voor de bestaansverheldering en de zelfbepaling van de leerlingen.

Het historisch bewustzijn, als einddoelstelling van het vak Geschiedenis in het secundair onderwijs, is het resultaat van een lang, gestadig leerproces, progressief gespreid over de zes leerjaren en telkens naar inhoud en methode aangepast aan het ontwikkelingsniveau van de leerlingen. In elk van de zes jaren dienen daarom volgende doelstellingen nagestreefd te worden:

- 1 de cumulatieve opbouw van een algemeen historisch referentiekader;
- 2 inzicht in evolutie en complexiteit van het maatschappelijk gebeuren;
- 3 inzicht in de tijds- en standplaatsgebondenheid van het menselijk handelen;
- 4 inzicht in de verwevenheid van de 'nationale' en de algemene geschiedenis;
- 5 kritische omgang met het gevarieerde historische informatiemateriaal;
- 6 interesse voor het eigen tijdsgebeuren en de historische factoren daarin;
- 7 inleving in andere samenlevingsvormen dan de huidige en dan de westerse;
- 8 waardering voor de fundamentele menselijke waarden in de geschiedenis van de mensheid;
- 9 bereidheid tot het nemen van eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.

2.2 Specifieke doelstellingen voor de derde graad

In de 3de graad moet de einddoelstelling van het geschiedenisonderwijs, namelijk het verwerven van een gefundeerd historisch bewustzijn, ten volle worden gerealiseerd. Daartoe worden de specifieke doelstellingen van de 1ste en 2de graad verder verdiept en met de volgende aangevuld:

- 1 De leerlingen verwerven een algemeen referentiekader van de grote ontwikkelingen tijdens de 19de en 20ste eeuw op nationaal, Europees en mundiaal vlak. Dit cognitief kader omvat de dominante ontwikkelingen in de strijd om de politieke macht en om materieel te overleven, de zoektocht naar de zingeving van het bestaan.
- 2 De leerlingen verwerven inzicht in de eigen tijd en zijn historische groei. Door het inpassen van de actualiteit in de langere-termijn-visie komen ze tot een juistere bestaansverheldering.
- 3 De leerlingen leren de huidige maatschappij en haar historische ontwikkeling probleemgericht benaderen; ze leren volgens de methodes van de historische kritiek nadenken over de evoluerende maatschappij.
- 4 Via een significante op het heden gerichte probleemstelling kunnen leerlingen tot een meer fundamentele en persoonlijke analyse en synthese komen.
- 5 Leerlingen leren kritisch omgaan met hedendaagse informatiekkanalen. Omwille van de toenemende invloed van de audiovisuele communicatie leren ze deze media als bronnen van de hedendaagse geschiedenis kritisch bevragen.
- 6 Leerlingen moeten bekwaam gemaakt worden om als historisch bewuste mensen met eigen verantwoordelijkheid te participeren aan de samenleving.

3 LEERINHOUDEN

3.1 Inleiding op de leerinhouden van het 1ste en 2de leerjaar van de 3de graad

3.1.1 *KEUZE EN ORDENING VAN DE LEERINHOUDEN*

Meer dan in de 2de graad werd in de 3de graad gekozen voor een vrij grote openheid met betrekking tot de eigenlijke leerinhouden (zie de opsplitsing in het 2de leerjaar van de 3de graad in hoofdstroom en thematische onderwerpen).

Dit leerplan wil dan ook een referentiekader zijn dat een behoorlijk grote ruimte laat voor concrete invulling.

Die grotere vrijheid mag evenwel niet resulteren in een vrijblijvend, oppervlakkig en onsamenhangend historisch verhaal.

De ordening en de invulling kunnen verschillen in functie van het realiseren van de specifieke doelstellingen. Het is logisch dat in een progressief proces van historische vorming deze inhouden op een voor de 3de graad specifieke wijze behandeld worden.

Vanuit deze optiek wordt de behandeling van de 20ste eeuw opgesplitst in een algemeen deel waarin de hoofdstroom wordt gebracht om daarna via een thematische aanpak bepaalde problemen uit de periode 1945 tot heden vanuit een globale benadering te kunnen behandelen.

Deze thematische leerstofordening wordt ditmaal verplicht gesteld omdat we menen dat dit de geëigende methode is om de bovenvermelde specifieke doelstellingen te realiseren. Bovendien moet men ten volle gebruik kunnen maken van de al verworven vaardigheden en deze manier van werken biedt de kans om te ontsnappen aan een oeverloos opsommingsverhaal.

Voor de 3de graad willen we speciaal onderstrepen:

1 Het relatieve karakter van de chronologische afbakeningen

Provocerend stelde de Franse historicus Jacques Le Goff dat de middeleeuwen pas in de 20ste eeuw eindigen. Wij opteren voor een meer klassieke opdeling. Dat we in de leerstof van het 1ste leerjaar van de 3de graad een zekere cesuur aanduiden omstreeks 1850 heeft te maken met de geografische verbreding en de maatschappelijke verdieping van het industrieel samenlevingspatroon. Gaan we de 20ste eeuw nader bekijken, dan zijn er omstreeks 1960 verschuivingen aanwijsbaar die een zekere cesurering kunnen verantwoorden (dekolonisatie, verminderde intensiteit van de Koude Oorlog, kritiek op de burgerlijke samenleving, 2de Vaticaans concilie).

De afbakening van historische periodes is gebaseerd op een bepaalde interpretatie van het historisch gebeuren. We moeten die afbakeningen ook relativeren omdat ze vaak gebaseerd zijn op verschuivingen in bepaalde maatschappelijke deelgebieden zonder evenwel het totale maatschappelijke gebeuren fundamenteel te wijzigen.

2 Een globale benadering

In ruimtelijke zin

Leerlingen worden geconfronteerd met de nationale, de Europese en de mondiale geschiedenis. Zij dienen oog te hebben voor de groei van een samenleving die complexer wordt, voor de gelijkenissen en verschillen tussen diverse samenlevingen, de onderlinge wisselwerking en interdependentie. Toch is het zo dat onze aanpak westers is en het eigen cultuurpatroon als uitgangspunt heeft.

Waar mogelijk vertrekt men van de eigen nationale geschiedenis.

Een integrale benadering

Hier zijn de leerinhouden gegroepeerd rond drie aandachtspunten (vergelijkbaar met de 2de graad): het probleem van de politieke machtsverhoudingen, de strijd van mens en samenleving om materieel te overleven, de zoektocht van enkeling en gemeenschap naar de zin van het bestaan.

Een integrale benadering gaat ervan uit dat alle aandachtspunten op een evenwichtige manier aan bod komen en dat de onderlinge samenhang en wisselwerking voldoende uitgewerkt wordt om zo het ideaal van de globale geschiedenis met een globale verklaringshypothese te bereiken.

3 Een probleemgerichte aanpak

Aangezien leerlingen in de 3de graad rijper zijn voor een probleemgerichte aanpak van de geschiedenis en beter tot een grotere synthese kunnen komen, is hier dan ook de thematische aanpak van (een deel van) de 20ste eeuw verplicht gesteld.

3.1.2 CHRONOLOGISCHE AFBAKENINGEN

Voor het 1ste leerjaar van de 3de graad

We behandelen de periode van ca. 1750 tot het einde van de Eerste Wereldoorlog. Zowel voor het begin als voor het einde moet men de nodige speling inbouwen. Zo waren de verschuiving in het idee-engoed en de take-off van de industriële samenleving, vertrekkend vanuit Engeland, al voor 1750 begonnen.

Het einde beschouwen we als een overgangperiode, een 'kantelend tijdperk', met verschuivingen in de cultuurgeschiedenis, de Eerste Wereldoorlog en de Oktoberrevolutie.

Voor het 2de leerjaar van de 3de graad

Hier bestrijken we de 20ste eeuw. We beginnen met het 'kantelend tijdperk' en hernemen de drie bovengenoemde elementen als uitgangspunt (ook al om de territoriale en machtspolitieke verschuivingen in Europa als nieuw gegeven aan te duiden).

We gaan door tot op heden.

3.1.3 GEOGRAFISCHE AFBAKENING

Hoewel we België en Europa als blikvangers niet verlaten, is het mondiale aspect hier sterker dan ooit aanwezig.

3.2 De leerinhouden van het 1ste leerjaar van de 3de graad

DE HEDENDAAGSE TIJD TOT HET BEGIN VAN DE 20STE EEUW

Een voorbeeld van leerstofordening

1 1750-1850

- De Verlichting
 - ideeëngoed: rationalisme.
 - vertegenwoordigers in Engeland en Frankrijk: les philosophes.
 - verspreiding van deze ideeën.
- De strijd om de politieke macht:
 - Verlicht Despotisme, cf. Oostenrijk en de Oostenrijkse Nederlanden.
 - Amerikaanse Revolutie.
 - Franse Revolutie die uitmondt in de militaire dictatuur van Bonaparte: radicale breuk met het Ancien Régime.
 - Liberalisme en Nationalisme tegenover de conservatieve krachten (restauratie).
 - Revoluties in Latijns Amerika en Europa (o.a. België, 1830).

Europa in de ban van revolutie en restauratie

- De strijd om het materiële bestaan:
 - transitie.
 - eerste fase van de Industriële Revolutie, onder andere in België.
 - industrieel kapitalisme.
 - erg ongelijke verdeling van de beschikbare welvaart en begin van de sociale strijd.
- De zin van het bestaan:
 - wetenschap als basis voor de economie.
 - de houding van de Kerken tegenover de nieuwe uitdaging.
 - onderwijs: aanzet tot alfabetisering.
 - kunst tussen rede en gevoel.

2 1850 - 1918

- De strijd om het materiële bestaan

De Industriële Revolutie verandert de wereld. Schaalvergroting en intensifiëring van het industriële en financiële apparaat: triomf van het liberaal kapitalisme.

Nieuwe economische centra (de VSA en Duitsland op het voorplan) - migraties - kolonialisme: een centrum-periferie verhouding.

Van standen- naar klassenmaatschappij - veranderingen in de sociale stratificatie - verschuiving van de primaire naar de secundaire sector - verstedelijking.

- De strijd om de politieke macht

- In de staten

Confrontatie tussen bourgeoisie en proletariaat.

Ontstaan van politieke partijen.

- Machtsverhoudingen tussen de staten

Het nationalisme als dominante kracht: de kaart van Europa verandert van uitzicht, veranderende machtsverhoudingen.

Ongebreideld imperialisme van de meeste Europese staten, de VSA en Japan: de kaart van de wereld buiten Europa verandert van uitzicht, veranderende machtsverhoudingen.

Eerste Wereldoorlog.

- De strijd om de zin van het bestaan

- wetenschap vindt haar maatschappelijke toepassingen.

- de Kerken en meer specifiek de rooms-katholieke Kerk tegenover de vraagstukken van de 'moderne tijd'.

- neostijlen maar ook de aanzet van een 'nieuwe kunst'.

- begin van de feministische beweging.

Thematische onderwerpen

Het leerplan suggereert de mogelijkheid van enkele waardevolle thematische onderwerpen. De behandeling ervan is niet verplicht maar wel sterk aanbevolen.

Met die onderwerpen krijgt de leraar de kans om, afhankelijk van zijn/haar eigen belangstelling en die van de leerlingen, enkele belangrijke historische ontwikkelingen op een meer thematische en globale wijze te behandelen. Bovendien kunnen zij op specifieke werkvormen worden afgestemd als groeps-werk, debat, drama enz.

Het is aangewezen dat die onderwerpen slechts aan bod komen nadat de leerlingen vertrouwd zijn met het historisch referentiekader dat in de hoofdstroom van het leerplan aangeboden wordt.

Enkele voorbeelden:

- De evolutie van de staat en het kiesrecht.

- Het Westen en de wereld.

- De kapitalistische geest en de moderne maatschappij.

- Sociale politiek, armoede en proletarisering.

- De emancipatie van de vrouw in de industriële samenleving.

- Onderwijs en alfabetisering als elementen van een ingewikkelder maatschappij.

- De Belle Epoque.

- Het gezin in de 19de eeuw.

- Ons land in de Eerste Wereldoorlog.

- De Vlaamse Beweging.

3.3 De leerinhouden van het 2de leerjaar van de 3de graad

DE HOOFDSTROOM: 1918 - HEDEN

De behandeling van de hoofdstroom zal het karakter aannemen van een synthese waarin de grote krachtlijnen van de 20ste eeuw op het voorplan moeten komen. Het is bovendien van belang om bij de opmaak van het jaarplan te bepalen welke thema's men vanaf januari wil behandelen. Zo kan men bepaalde elementen uit de hoofdstroom meer beklemtonen en andere korter behandelen die achteraf in de thema's aan bod komen.

De voorgestelde volgorde is niet bindend. Waar de mogelijkheid zich voordoet, kiest men België als uitgangspunt.

We vertrekken van het 'kantelend tijdperk' rond de eeuwwisseling als overgang naar de 20ste eeuw. Essentieel gaat het om volgende elementen: verschuivingen in de cultuurgeschiedenis, de Eerste Wereldoorlog en de Oktoberrevolutie.

- De strijd om de politieke macht
 - In de staten
 - De staat: een ingewikkelde instelling die het leven van de burger nauwkeurig kan volgen, anti-burgerlijke alternatieven, welvaartsstaat.
 - Het democratisch parlementair systeem in een beperkt aantal staten uitgebouwd.
 - Macht en onmacht van de nationale staat.
 - Machtsverhoudingen tussen de staten
 - Van Eerste naar Tweede Wereldoorlog.
 - De Koude Oorlog 1917-1990.
 - De rol van Europa na 1945.
 - De dekolonisatie.
 - Nieuwe machtscentra na 1945.
 - Supranationale tendenties.
- De strijd om het materiële bestaan
 - Concurrerende sociaal-economische systemen: kapitalisme, socialisme, corporatisme.
 - De internationalisering van het economisch gebeuren.
 - De Noord-Zuid verhouding.
 - Regionale samenwerkingsverbanden.
 - Het demografisch en ecologisch probleem.
- De strijd om de zin van het bestaan

Een nieuwe kijk op de materiële wereld, de mens en de samenleving: een breuk met de zekerheden van het Verlichtingsdenken: godsdienst, kunst, wetenschap.

THEMATISCHE ONDERWERPEN: 1945 - HEDEN

Na de behandeling van de hoofdstroom moeten vanaf januari minimum drie thematische onderwerpen aan de orde komen. Verplicht wordt één thema te nemen uit onze nationale geschiedenis, één uit de Europese geschiedenis en één uit de mondiale geschiedenis.

Voor de keuze van de thema's moet men rekening houden met het volgende:

- De thema's moeten probleemgericht behandeld worden. Men gaat uit van een op het heden gericht probleem. Via een grondige analyse komen leerlingen tot een fundamentele en persoonlijke synthese.
- Elk thema wordt vanuit zijn historische context benaderd. Er wordt rekening gehouden met drie essentiële categorieën van de historische vorming: tijd, ruimte, mens-in-gemeenschap.

- Een integrale benadering is noodzakelijk. De complexiteit, de onderlinge samenhang en wisselwerking tussen de deelaspecten (de machtsoefening, de materiële situatie en de zingeving) worden benadrukt.

We suggereren hier een aantal mogelijke thema's:

- België: Van gedecentraliseerde eenheidsstaat naar een tweeledig en centrifugaal federalisme.
- Conflictlijnen in de Belgische geschiedenis.
- België: Hoe goed werkt onze verzorgingsstaat?
- België: Hoe komt de politieke besluitvorming tot stand? Wat is de rol van de politieke partijen?
- Hebben wij een vijand nodig? De VSA en de Sovjet-Unie, het verhaal van de Koude Oorlog.
- Industrielanden en ontwikkelingslanden: een conflict van rijk en arm?
- Europa in de 20ste eeuw: wisselend uitzicht en wisselende machtsverhoudingen.
- De lange weg naar een regionaal samenwerkingsverband in Europa.
- Het Midden-Oosten, een blijvende brandhaard.
- Bepalen de media mede onze samenleving en wat wij denken?
- Hoe zwaar wegen ideologieën?
- Alfabetisering en onderwijs: elementen van een ingewikkelder samenleving.
- Secularisatie als element van een industriële samenleving.
- Hoe sterk voelen Kerken zich betrokken bij de maatschappelijke problemen?
- Tolerantie, pluralisme en geloofsovertuiging.
- Oorlog en vrede: wil de mens vrede of is de bewapeningsspiraal te machtig?
- Hoeveel ruimte is er voor nog meer mensen op onze eindige planeet aarde?
- Hebben vrouwen een geschiedenis?
- Hoe organiseer je het economisch gebeuren?
- Mensenrechten, een produkt van de westerse cultuur?
- De wereld ons dorp: culturen in contact, culturen in botsing.
- Kunst: spiegel van een samenleving.

4 METHODOLOGISCHE WENKEN

4.1 Differentiatie

Dit leerplan is voor het ASO en voor sommige studierichtingen uit het KSO bestemd. De opgesomde leerinhouden vormen het gemeenschappelijk grondplan en zijn voor alle betrokken leerlingen verplicht.

Differentiatie in functie van de betrokken klasgroep blijft evenwel altijd mogelijk.

4.2 Didactische werkvormen

Het vak Geschiedenis leent zich bij uitstek voor verschillende werkvormen. Een afwisselend en verantwoord gebruik van werkvormen als vertelvorm, exposé, leergesprek, klassediscussie, groepswork enz. is ten zeerste aangeraden.

Meer specifiek verwijzen we hier naar de behandeling van de thematische onderwerpen in het 2de leerjaar van de 3de graad. Groepswork en het zelf op schrift stellen van onderdelen van het behandelde thema zijn hierbij sterk aangeraden.

Ook bezoeken aan historische plaatsen, musea en tentoonstellingen bevelen we sterk aan.

4.3 Didactische hulpmiddelen

Het ligt voor de hand dat een goed uitgerust geschiedenislokaal onmisbaar is voor het efficiënt en evenwichtig gebruik van de didactische hulpmiddelen.

Het is de verzamelplaats van wandkaarten, atlassen, naslagwerken, bronnenverzamelingen en vooral van audiovisuele hulpmiddelen.

5 BIBLIOGRAFIE

Bij de opstelling van de bibliografie werd met volgende criteria rekening gehouden. De lijst moest beperkt blijven tot een honderdtal titels, de werken moesten Nederlandstalig en van een recente datum zijn. Voor een meer volledige aanduiding verwijzen we naar de publikatie Historisch-bibliografische wegwijzer waarvan het 1ste deel in 1991 verscheen en het 2de in 1992 (red. R. De Keyser e.a.; een initiatief van de twee lerarenverenigingen VLG en VLGGM).

5.1 Algemeen

BARRACLOUGH, G., Kenmerken van de eigentijdse geschiedenis. Hilversum-Antwerpen, De Haan-Standaard, 1966, 184 pp.

CONSTANDSE, A., Geen morgenrood. Beeld en balans van onze eeuw. 3de uitg., Amsterdam, Meulenhoff, 1979, 267 pp.

DECENNIUM serie, 4 dln, Utrecht, Oosthoek's Uitgeversmaatschappij-Hasselt, Heidelberg-Orbis, 1982-1983.

HELDRING, J.L., e.a. (red.), Geschiedenis na 1945. Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1985, 461 pp.

Kroniek van de twintigste eeuw. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1985, 1056 pp.

LEHNING, H., Over vrijheid en gelijkheid. Baarn, Het Wereldvenster, 1977, 22 pp.

MANNING, A.F., (ed.), Onze jaren 45-70. 25 jaar wereldgeschiedenis. 7 dln, Amsterdam, Amsterdams Boek, 1973-75.

ROMEIN, J., Op het breukvlak van twee eeuwen. De Westerse wereld rond 1900. 2de uitg., Amsterdam, Querido, 1978, 960 pp.

TAYLOR, A.J.P. en **ROBERTS, J.M.** (red.), Standaard Geschiedenis van de 20ste eeuw. 6 dln, Antwerpen-Utrecht, Standaard Uitgeverij, 1970.

TERRAINE, J., Het machtige werelddeel. De geschiedenis van Europa in de 20ste eeuw. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1975, 304 pp.

VAN DEN EECKHAUT, P., e.a., Naslagwerken voor de studie van de hedendaagse samenleving. 2de herziene uitg., Brussel, VUB-Press, 1990, 557 pp.

WERTHEIM, W.F., De lange mars der emancipatie. Amsterdam, Van Gennep, 1977, 460 pp.

5.2 Politiek

BAECK, L., Macht en tegenmacht. Een socio-politieke visie op de wereld. Leuven, Davidsfonds, 1985, 304 pp.

BLOCKMANS, W., e.a., Maatschappelijke veranderingen en revolutie. Rusland 1860-1935; Duitsland 1860-1920; China 1850-1960. Malle, De Sikkel, 1984, 129 pp.

BOSSUYT, M., De Verenigde Naties anno 1985. Antwerpen, IPIS, 1985, 66 pp.

CALJE, P.A.J. en **DEN HOLLANDER, J.C.**, De nieuwste geschiedenis van 1870 tot heden. Utrecht, Het Spectrum, 1990, 605 pp.

CHOMSKY, N., Over ideologie en macht. Berchem, EPO, 1989, 183 pp.

CONTAMINE, H., De Grote Oorlog 1914-1918. Bussum, Unie-boek, z.d., 215 pp.

COUWENBERG, S.W., Hoe wordt de samenleving het best ingericht? Opstellen over constitutionele en ideologische strijdvrage. Assen-Maastricht, Van Gorcum, 1987, 178 pp.

COUWENBERG, S.W., (red.), Oost en West op de drempel van een nieuw tijdperk. Kampen, Kok Agora en Stichting Civis Mundi, 1991, 191 pp.

COUWENBERG, S.W., e.a. (ed.), Opstand der burgers. De Franse Revolutie na 200 jaar. Kampen, Kok Agora, 1988, 240 pp.

DE LANGE, H., De bewapeningswedloop tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie 1945-1983. Groningen, Polemologisch Instituut, 1983, 339 pp.

DE VOS, L., De Koude Vrede. Koude Oorlog en dekolonisatie 1945-1953. Tiel, Lannoo, 1988, 391 pp.

DEUTSCHER, I., De onvoltooide revolutie 1917-1967. Hilversum-Antwerpen, De Haan-Standaard Boekhandel, 1967, 125 pp.

DITTRICH, Z.R., Uitgestelde bevrijding. Volkeren van oostelijk Europa na de Tweede Wereldoorlog. Utrecht, Het Spectrum, 1991, 222 pp.

DITTRICH, Z.R. en **VAN GOUDOEVER, A.P.**, De geschiedenis van de Sovjetunie. Den Haag, SDU, 1991, 286 pp.

DOOM, R., Derde Wereld Handboek. Dl 1: Noord-Zuid en Zuid-Zuid in politiek perspectief. Dl 2: Structurele problemen en politieke leerstelsels. Brussel-Den Haag-Amsterdam, NCOS-Novib-Mets, 1990.

ELCHARDUS, M., e.a., De opstand der intellectuelen. De Franse Revolutie als avant-première van de moderne cultuur. Kapellen-Amsterdam, Pelckmans-Wereldbibliotheek, 1989, 238 pp.

HOFF, R., Het Midden-Oosten. Een politieke geschiedenis. Utrecht, Het Spectrum, 1991, 240 pp.

LALOY, J., De conferentie van Jalta. Verleden-heden-toekomst. Haarlem, Brecht, 1989, 142 pp.

RACZ, M., De atoombom als politiek wapen. Hiroshima en Nagasaki: het begin van de kernwapenwedloop. Haarlem-Brussel, Onze Tijd, 1986, 122 pp.

ROLING, B.V.A., Vredeswetenschap. Inleiding tot de polemologie. Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1981, 336 pp.

SCHNEIDERS, P. en **ENDENBURG, M.**, Fascisme en nationaal-socialisme. Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1986.

SOBOUL, A., Korte geschiedenis van de Franse Revolutie. Doetinchem, Stichting Reportage, 1988, 129 pp.

SOETE, L., Het Sovjet-Duitse niet-aanvalspact van 23 augustus 1939. Politieke zeden in het Interbellum. Berchem EPO, 1989, 317 pp.

TAYLOR, A.J.P., De Tweede Wereldoorlog. Een nieuwe visie op de historische feiten. Wageningen, Veen, 1977, 218 pp.

TUCHMANN, B., De trotse toren. Een portret van de wereld in de jaren 1890-1914. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1978, XXXII-678 pp.

VAN BENTHEM VAN DEN BERGH, G., Rivaliteit in samenwerking. Over de ontwikkeling van de betrekkingen tussen de grote mogendheden en de noodzaak van nieuw denken. Amsterdam, Meulenhoff, 1989, 61 pp.

VAN DE MEERSSCHE, P., De deuren open? China na Mao. Leuven, 1987, 279 pp.

VAN DE MEERSSCHE, P., Is de Derde Wereldoorlog begonnen? Leuven, Davidsfonds, 1975, 182 pp.

VAN DE MEERSSCHE, P., Internationale politiek 1815-1945. Dl 1: 1815-1918. Dl 2: 1919-1945. Leuven-Amersfoort, Acco, 1987, 512 pp.

VAN DE MEERSSCHE, P., Van Jalta tot Malta. Politieke geschiedenis van Europa. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1990, 335 pp.

VANDEN BERGHE, Y., Het grote misverstand. Een geschiedenis van de Koude Oorlog (1917-1990). Leuven, Acco, 1991, 254 pp.

VAN OSTA, J., De Europese monarchie in de negentiende eeuw. Het Britse en Duitse model. Alphen aan den Rijn, Sijthoff, 1982, 216 pp.

VOGEL, H.Ph., Geschiedenis van Latijns-Amerika. 3de uitg., Utrecht, Het Spectrum, 1988, 320 pp.

VAN ROSSEM, M., De Verenigde Staten in de twintigste eeuw. Den Haag, SDU, 1991, 373 pp.

VAN WOLFEREN, K.G., Japan. De onzichtbare drijfveren van een wereldmacht. Leuven, Kritak, 1989, 614 pp.

WILDIERS, M., Afscheid van Los Alamos: notities uit het nucleaire tijdperk. Kapellen, DNB/Pelckmans, 1987, 93 pp.

ZWAAN, T., e.a. (red.), Het Europees labyrint: nationalisme en natievorming in Europa. Meppel-Amsterdam, Boom en SISWO, 1991, 271 pp.

5.3 Sociaal-economisch

BOHETS, J., De donkere kant van de wereld. Ontwikkeling in perspectief. Tielt, Lannoo, 1990, 134 pp.

FOGARTY, M.P., Christelijke democratie in West-Europa. 2 dln, Hilversum, Brand, 1965.

FROMM, E., Marx' visie op de mens: het belang van het historisch materialisme voor een humanistische psychologie. Utrecht, Bijleveld, 1984, 175 pp.

GALBRAITH, J.K., Aspecten van de nieuwe industriële samenleving. Amsterdam, Van Genneep, 1969, 74 pp.

GALBRAITH, J.K., De crash van '29. Baarn, Sesam-Bosch en Keuning, 1989, 222 pp.

GALBRAITH, J.K., De eeuw der onzekerheden. Een nieuwe en kritische visie op de macht en onvoorspelbare invloed van de grote economen. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1988, 352 pp.

GODDIJN, H.P.M. (ed.), Karl Marx; zijn leven, leer en invloed; een inleiding. Baarn, Ambo, 1982, 411 pp.

HENDERSON, W.O., De industrialisatie van Europa 1780-1914. Baarn, Ten Have, 1971, 251 pp.

KALKWIEK, W.F., Het sociale vraagstuk in de 19e eeuw. Amsterdam, Meulenhoff Educatief, 1974, 28 pp.

KUCZYNSKI, J., Het ontstaan van de arbeidersklasse. Nijmegen, Socialistische Uitgeverij, 1975, 255 pp.

LICHTHEIM, G., Imperialisme. Bloemendaal, Nelissen, 1976, 167 pp.

MICHELSEN, L., Geschiedenis van de Europese arbeidersbeweging. 3 dln, Gent, Masereelfonds, 1976-1980.

PEETERS, A.F. en **SMETS, J.**, Het ABC van de Derde Wereld. Dl 1: Instellingen. 176 pp., Dl 2: Begrippen. 120 pp., Antwerpen- 's Hertogenbosch-Leuven, Wereldwijd-Bijeen, Infodok, 1990.

RIGHART, H. (red.), De trage revolutie. Over de wording van industriële samenlevingen. Meppel, Boom, 1991, 651 pp.

SCHOLL, G.H., e.a. (ed.), 150 jaar katholieke arbeidersbeweging in West-Europa 1789-1939. Brussel, Arbeiderspers, 1961, 549 pp.

SCHUMPETER, G.A., Kapitalisme, socialisme en democratie. Hilversum-Antwerpen-Amsterdam, Standaard Boekhandel, 1967, 303 pp.

VAN BLADEL, L., Kerngedachten van Karl Marx. 4de uitg., Antwerpen-Amsterdam, De Nederlandse Boekhandel, 1976, 280 pp.

VAN DE MEERSSCHE, P., Noord-Zuid confrontatie en de nieuwe internationale economische orde. Een historische-thematische-kritische inleiding. 2de herziene uitg., Antwerpen-Den Haag, Nijhoff, 1981, 281 pp.

VANDEPITTE, P. en DIERICKX, G., Ontwikkelingsbeleid. De Noord-Zuid verhouding: de lange weg van het ontwikkelingsbeleid. Brussel, Licap, 1989, 66 pp.

VAN DER WEE, H., De gebroken welvaartscirkel. De welvaartseconomie, 1945-1980. Leiden, Nijhoff, 1983, 506 pp.

VERBEECK, H., Economie als wereldoorlog. Kampen, Kok Agora, 1990, 255 pp.

5.4 Cultureel-religieus

ACHTERHUIS, H., Het rijk van de schaarste. Van Thomas Hobbes tot Michel Foucault. Baarn, Ambo, 1988, 365 pp.

AYER, A.J., Filosofie in de 20ste eeuw. Kampen-Kapellen, Kok Agora en DNB/Pelckmans, 1986, 330 pp.

BOUMAN, J., Cultuurgeschiedenis van de twintigste eeuw. Amsterdam, Agon Elsevier, 1977, 226 pp.

BRUGMANS, H., Crisis en roeping van het Westen. Twee en een halve eeuw Europese cultuurgeschiedenis. Haarlem, Willinck, 1952, 657 pp.

DE CLERCQ, B.J., Menselijk samenleven als opdracht. Grondlijnen van een sociale ethiek. Leuven, Acco, 1980, 222 pp.

GROOTAERS, J., De onverwachte wending. Beveren-Nijmegen, Emmaüs-Gottmar, 1981, 304 pp.

GROOTAERS, J., e.a. (ed.), Kerk en maatschappij. Kerkelijke stellingnamen ten aanzien van het maatschappelijke gebeuren. Leuven, Acco, 1982, 568 pp.

HEISS, R., Hegel, Kierkegaard en Marx: de grote dialectische denkers van de 19e eeuw. 4de uitg., Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1976, 408 pp.

KEDWARD, R., De anarchisten. Onmacht van het geweld. Leiden, Sijthoff, 1970, 127 pp.

LEMAIRE, T., Twijfel aan Europa. Zijn de intellectuelen de vijanden van de Europese cultuur? Baarn, Ambo, 1990, 103 pp.

PRIGOGINE, I. en STENGERS, I., Orde uit chaos. De nieuwe dialoog tussen de mens en de natuur Amsterdam, Bakker, 1987, 352 pp.

REICH, C.A., Bloemen in beton. Hoe de revolutie van de jongeren Amerika leefbaar probeert te maken. Boemendaal, Nelissen, 1971, 309 pp.

ROSZAK, T., Opkomst van een tegencultuur. Bespiegelingen over de technocratische maatschappij en haar jeugdige bestrijders. 3de uitg., Amsterdam, Meulenhoff, 1972, 264 pp.

SASSEN, F., Van Kant tot Bergson. Geschiedenis der wijsbegeerte der negentiende eeuw. 4de uitg., Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1976, 408 pp.

SCHORSKE, C., Wenen in het fin de siècle. De crisis van het liberalisme en het ontstaan van de moderne kunst. Amsterdam, Agon, 1989, 352 pp.

VAN DEN BERG, H., Gedane zaken. Twee omwentelingen in de Westerse geestesgeschiedenis. Nijkerk, Callenbach, 1977, 400 pp.

- VAN LAARHOVEN, J., De Kerk van 1770 tot 1970. Nijmegen, Dekker en Van de Vegt, 1974, 468 pp.
- VAN WAELDEREN, L. (red.), Wie draagt binnen tien jaar de Kerk? Averbode-Apeldoorn, Altiora, 1991, 112 pp.
- VON DER DUNK, H.W., Conservatisme. Van Dishoeck, Fibula, 1976, 150 pp.
- VON SEGESACK, T., De intellectuelen; een geschiedenis van het literaire engagement 1898-1968. Amsterdam, Meulenhoff, 1989, 348 pp.
- VERMEERSCH, E., De ogen van de panda. Een milieufilosofisch essay. Brugge, M. Van De Wiele, 1988, 72 pp.
- WILDIERS, M., De eeuw der onwetendheid. Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1985, 171 pp.
- WILDIERS, M., Theologie op nieuwe wegen. Essay. Antwerpen-Kampen, De Nederlandsche Boekhandel-Kok Agora, 1985, 121 pp.

5.5 België

- ALEN, A., België: een tweeledig en centrifugaal federalisme. Brussel, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1990, 40 p.
- ALEN, A., e.a., Rapport van de Club van Leuven. Vlaanderen op een kruispunt. Sociologische, economische en staatsrechtelijke perspectieven. Tielt-Leuven, Lannoo-Universitaire Pers, 1990, 271 pp.
- BERGHMAN, J. en DELEECK, H., e.a., Sociale indicatoren van de Vlaamse Gemeenschap. Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien, Monografieën 1985/2, 183 pp.
- COOLSAET, R., Buitenlandse zaken. Leuven, Kritak, 1987, 264 pp.
- DALEMANS, R., 100 jaar plastische kunsten in België. 3 dln, Brussel, Artis-Historia, 1986-1990.
- DE JONGHE, A., De weg naar Berchtesgaden. De verhouding koning Leopold III-rijkskanselier Hitler van 31 mei tot 19 november 1940. Groot-Bijgaarden, De Standaard, 1991, 36 pp.
- DEWACHTER, W. en DAS, E., Politiek in België. Geprofileerde machtsverhoudingen. Leuven, Acco, 1991, 181 pp.
- DIERICKX, G. en VANDEPITTE, P., Parlementaire hervormingen. Huis of gevel van de politiek? De Hervorming van de parlementaire instellingen. Brussel, Licap, 1989, 67 pp.
- DOBBELAERE, K., Het 'volk-Gods' de mist in? Over de Kerk in België. Leuven-Amersfoort, 1988, 165 pp.
- GERARD, E., De christelijke arbeidersbeweging 1891-1991. 2 dln, Leuven, Universitaire Pers, 1991.
- HUYSE, L. en DHONDT, St., Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952. Leuven, Kritak, 1991, 312 pp.
- HUYSE, L., De gewapende vrede. Politiek in België na 1945. 6de uitg., Leuven, Kritak, 1986, 122 pp.

KERKHOFS, J. en **REZSOHAZY, R.**, De stille ommekeer. Oude en nieuwe waarden in het België van de jaren tachtig. Tielt-Weesp, Lannoo, 1984, 224 pp.

KOSSMANN, E.H., De Lage Landen 1780-1980. Twee eeuwen Nederland en België. 5de uitg., 2 dln, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1986.

LUYCK, Th. en **PLATTEL, M.**, Politieke geschiedenis van België. 5de uitg., 2 dln, Antwerpen, Kluwer, 1985.

MATTHIJS, K., Belgoscopie. De Belgen, de Vlamingen en de Walen. Wie ze zijn, waar ze wonen en hoe ze leven. Tielt, Lannoo, 1988, 312 pp.

VAN DEN WIJNGAERT, M., Nood breekt wet. Economische collaboratie of accomodatie: het beleid van Alexandre Galopin, gouverneur van de Société Générale tijdens de de Duitse bezetting (1940-1944). Tielt, Lannoo, 1990, 172 pp.

WILLEQUET, J. e.a. (red.), Mijlpalen van de 20ste eeuw in België. Brussel, Reader's Digest, 1987, 303 pp.

WITTE, E., e.a., Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden. 5de herwerkte uitg., Antwerpen, Standaard, 1990, 416 pp.

